

บทวิจารณ์หนังสือ

เรื่อง : คำสอนศิษย์วัด”

ผู้แต่ง : พระอาจารย์อะเพาะมหาเถระ

ผู้วิจารณ์ : พระครูสันตยาภิรัต (สันติ สนฺติกโร)¹

Phrakru Santayapirat (Santi Santikro)

อาจารย์ที่ปรึกษา : พระเจริญพงษ์ ธมฺมทีโป, ดร.²

Phrajaroenphong Dhamma treepo

อาจารย์ที่ปรึกษา : ผศ. (พิเศษ) ดร. สรวิชญ์ วงษ์สอาด³

Asst. Prof. Dr. Sorawit Wongsraad

1. บทนำ

หนังสือเรื่อง “คำสอนศิษย์วัด” มีลักษณะเป็นการเขียนประพันธ์เป็นร้อยกรองตามรูปแบบฉันทลักษณ์มอญ ผู้แต่ง คือ พระอาจารย์อะเพาะมหาเถระ พระภิกษุชาวมอญ แต่งเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๒๘๐ ที่วัดอะเพาะ กรุงเทพมหานคร ได้มีผู้จารคัดลอกกันต่อมากี่ครั้งมีทราบได้ และปรากฏหลักฐานว่ามีการจารที่วัดบ่อ จังหวัดนนทบุรี แล้วเสร็จเมื่อ วันศุกร์ ขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๙ จุลศักราช ๑๒๘๙ (พ.ศ.๒๔๓๐) ปัจจุบันมีต้นฉบับเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดคงคาราม จังหวัดราชบุรี มีผู้นำมาแปลเป็นภาษาไทยไทยคือ นายพิศาล บุญผูก แปลเสร็จสิ้นเมื่อ ๖ กรกฎาคม ๒๕๕๖ จัดพิมพ์รวบรวมในหนังสือ พระอาจารย์อะเพาะ เทพกวีศรีชาวมอญ โดยศูนย์ภูมิภาคโบราณคดีและวิจิตรศิลป์ในองค์การรัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SEAMEO Regional Centre for Archaeology and Fine Arts : SPAFA) เมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๘ เนื้อหาของเรื่อง “คำสอนศิษย์วัด” มีการดำเนินเรื่องเป็นการนำข้อปฏิบัติในการดำเนินชีวิต คือ ความ

¹ พระครูสันตยาภิรัต (สันติ สนฺติกโร), นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย / E-mail : santaya916@gmail.com

² อาจารย์ประจำ วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย /E-mail : charoenphong.wi@mcu.ac.th

³ อาจารย์ประจำ วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย /E-mail : wongsaaardsorawit@gmail.com

เพียรและไม่เกียจคร้านในการประกอบสัมมาชีพ การทำความดีสั่งสมบุญกุศล การทำบุญตาม ประเพณีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ตลอดถึงหลักหนทางดีที่นำสู่มรรคผล คือ ทางที่หนึ่ง เป็น ทางผิดไม่ควรเดินไปเพราะประกอบไปด้วยไฟที่คอยแผดเผาคือไฟราคะ ไฟโทสะ ไฟโมหะ ที่ทำให้ ทุกชีวิตต้องทุกข์ร้อนไม่จบสิ้น ทางที่สอง เป็นทางกุศล เป็นทางของสาธุชนคนดีทั้งหลาย คือ การ ให้ทาน รักษาศีล ความมีหิริโอตตัปปะและความเพียรในอันขัดไฟราคะ ไฟโทสะ ไฟโมหะ ให้หมด ลื่นไป การมีเมตตาจิตในการอยู่ร่วมกัน รวมถึงการเคารพกตัญญูเชื่อฟังบิดรมารดาครูอาจารย์ ส่วนทางที่สามนั้น เป็นทางพิเศษที่พระบรมศาสดาตรัสเรียกว่า “อริยมรรค” เป็นทางที่พิเศษสุดที่ จะนำพาผู้เดินตามทางสายนี้ได้หลุดพ้นจากวัฏทุกข์ทั้งหมด ด้วยการเจริญภาวนาปัญญา เจริญ สติมหาปัญญา ดำเนินตามมรรคาสู่ความหลุดพ้นจากภัยคือวัฏทุกข์

2. เนื้อหา

ผู้วิจารณ์ได้ศึกษาเนื้อหาทั้งหมดเกี่ยวกับ “คำสอนศิษย์วัด” ได้แบ่งเป็น ๔ ส่วน ที่ สำคัญ ดังนี้

ส่วนที่ ๑ อารัมภบท

ในส่วนที่ ๑ อารัมภบท เป็นการกล่าวแสดงความนอบน้อมต่อพระรัตนตรัย สรรเสริญ คุณบิดรมารดาครูอาจารย์ รวมถึงเป็นการอารัมภบทแสดงจุดมุ่งหมายในการเขียนเป็นเบื้องต้นว่า

“นโมตัสสตี ตีรตมัง อหังวันทามิ ข้าพเจ้าขอนอบน้อมแด่พระรัตนตรัย อันเป็นที่พึ่งที่ ยิ่งใหญ่และประเสริฐยิ่ง ไม่มีที่พึ่งใดเทียบเท่า มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า และ พระอริยสงฆ์ รัตนะทั้งสามดำรงคงมั่นเป็นสรณะที่พึ่งอันประเสริฐ อันดีเลิศกว่าที่พึ่ง ทั้งหมดในโลกมนุษย์ จนที่สุดถึงโลกสวรรค์ถึงชั้นพรหม ข้าพเจ้าขอประนมก้มกราบ นมัสการด้วยเศียรเกล้า ข้าพเจ้าขอไหว้บิดรมารดาผู้กรุณาที่ยิ่งใหญ่ ขอไหว้อุปัชฌาย์และ อาจารย์ครูผู้ประสิทธิ์ประสาทปัญญา ทั้งสรรพวิชาการนานา ข้าพเจ้าขอกราบไหว้

ข้าพเจ้าจักได้รจนาคำสอนเพื่อให้เกิดการสังวรนั่นคือ คำสอนศิษย์วัด อันจะเป็น แนวทางเพื่อนำสู่สิริสวัสดิ์ในการดำเนินชีวิตของสาธุชนคนดีที่มีจิตคิดแต่การกุศล จะได้สั่ง สอนศิษย์ทุกคนให้ตั้งตนไว้ชอบ ประกอบแต่ความดี หลีกหนีจากความชั่วร้าย ให้ศิษย์ ทั้งหมดจดจำไว้อย่าได้ลืมเลือน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เปรียบเสมือนประทีปของโลก ทรงชี้ ทางหมดทุกข์ใคก็มีแต่สุขทุกข์ขมลายไป ทรงเทศนาสอนไว้ในพระธรรมทรงย้าเตือน บุคคลใด มีความง่วงเหงาหาวนอน มีแต่เกียจคร้าน ในพระธรรมบทนั้นได้พรรณนาโทษของความเกียจ คร้าน ทั้งในโลกนี้โลกหน้าไว้เช่นกันว่า ความเกียจคร้านนั้นเสียหาย คนเกียจคร้านนั้นไซ้

ยอมยากไร้ปัญญาและทรัพย์สิน ย่อมเป็นที่ถูกดูหมิ่น ชนทั้งหลายไม่เคารพนับถือ ผู้เกียจคร้านนั้นหรือไม่มีผู้คบค้าสมาคมผู้คนทั้งหลายไม่มานิยมสมาคมกับคนเกียจคร้าน ความผาสุกนานาประการคนเกียจคร้านย่อมหาไม่ได้ในชีวิต

ดูกรมานพผู้เป็นศิษย์ จงคิดเมื่อได้ฟังด้วยหูทั้งสองข้าง จงไตร่ตรองเมื่อได้ฟังคำตักเตือน อย่าแซะเขื่อนหลักหนึ่การอันใดที่ดีๆ มีประโยชน์จงจำไว้นำไปปฏิบัติ การอันใดควรกำจัด อย่าประพฤติปฏิบัติเพราะจะพาให้เสียหาย จะต้องฉลาดรู้ไว้เพื่อเป็นปัญญาผู้ถูกฝึก ชีวิตจะมีแต่ความสุขทุกข์นิราศทางไกล จงจดจำคำสอนนี้ไว้ให้ดี แล้วจงขม้นขมิไปปฏิบัติเป็นกิจวัตรของชีวิต”

จากข้อความข้างต้น ที่ท่านพระอาจารย์อะพาหะมหาเถระได้รจนาประพันธ์ไว้ ทำให้ผู้อ่านได้เห็นถึงการแสดงถึงความเคารพศรัทธาตั้งมั่นต่อพระรัตนตรัย ความกตัญญูบูชาต่อคุณของบิดา มารดา อุปัชฌาย์และอาจารย์ครูผู้ประสิทธิ์ประสาทปัญญา และการแสดงถึงปัญญาเจตนารมณ์ในการที่จะรจนา เรื่อง “คำสอนศิษย์วัด” ที่มุ่งให้เป็นแนวทางนำผู้ปฏิบัติที่เรียกว่า “มาณพผู้เป็นศิษย์” ไปสู่สิริสวัสดิ์ในการดำเนินชีวิต เป็นการเตือนสติและชี้แนะถึงเหตุถึงผลด้วยโยนิโสมนสิการ คือ ทางที่ควรเว้นและทางที่ควรปฏิบัติ การใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองเมื่อได้ฟังคำตักเตือนจากผู้รู้ และการปฏิบัติตามเมื่อได้รับคำแนะนำ คือการใช้สติ ปัญญา ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิตของตน

สรุปได้ว่า การแสดงความน้อมน้อมต่อพระรัตนตรัย การสรรเสริญคุณบิดามารดา ครูอาจารย์ เป็นสิ่งที่ทุกคนควรประพฤติปฏิบัติ ซึ่งการนำมาเป็นหลักการเพื่อดำเนินชีวิตนั้นจะทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง

ส่วนที่ ๒ หลักการพื้นฐานในการดำเนินชีวิต

ในส่วนที่ ๒ หลักการพื้นฐานในการดำเนินชีวิต เป็นการกล่าวถึง “คนเกียจคร้านและคนขยัน” โดยจะแสดงให้เห็นโทษของความเกียจคร้านและอันิสงส์ความขยันหมั่นเพียร ในลักษณะเปรียบเทียบระหว่างคนเกียจคร้านและคนขยัน ดังนี้

“บุคคลใดที่มีแต่ความเกียจคร้าน ในกมลสันดานเป็นนิสัย บุคคลนั้นย่อมเต็มไปด้วยความโง่เขลาเบาปัญญาด้วยขาดความขยันในการศึกษาหาความรู้ อีกทั้งเป็นผู้ที่อึดคัดขัดสนยากจน ด้วยเป็นคนไม่มีปัญญาหาทรัพย์สินทำกินได้ จึงยากจนไม่มีใช้ทั้งปัญญาและทรัพย์สินการอยู่กินก็แสนลำบากยากที่จะให้ใครเชื่อถือ แม้กล่าวความจริงหรือกล่าวคำที่เป็นสัตย์ทุกสิ่ง ชนทั้งหลายจะไม่เชื่อว่าจริงในสิ่งที่เขากล่าวมา ต่างพากันเบือนหน้าไม่ยากคบค้าสมาคมเป็นมิตร นี้เพราะโทษของความผิดที่จิตเต็มไปด้วยความเกียจคร้าน เธอผู้เป็นศิษย์

จงคิดมั่นในความเพียร หมั่นเล่าเรียนศึกษา โทษของความเกียจคร้าน มีมากยากที่จะ
พรรณนาได้หมด ความเกียจคร้านจะพาลพาไปผิดอกุศลกรรมบถ มีพูดปดตี๋มสุรยาเมาเย่ง
เบาลักทรัพย์ แม่นเมื่อชืตบ่ยอมไปอบายนรกอเวจี สาธุชนคนดีทั้งหลายผู้ขยันหมั่นเพียร
เล่าเรียนศึกษา ย่อมเป็นผู้มีปัญญา มียศปรากฏชื่อ เป็นที่เคารพนับถือของผู้คนชนทั้งหลาย
ทั้งสมณะชีพราหมณ์ทั่วไปทั้งสามเณรและชาวบ้าน ทั้งเสนาอำมาตย์ข้าราชการให้ความ
เมตตาปราณี ด้วยเป็นผู้มีความขยันเป็นศักดิ์ เป็นศรีที่ตีเลิศ

ดูกรมานพ จงจำไว้ เมื่อเธอได้เห็นโทษของความเกียจคร้านแลเห็นคุณของความ
ขยันหมั่นเพียร เธอจงขยันเล่าเรียนเพียรศึกษาหาสรรพวิชา เธอจะได้มีปัญญานำพาชีวิตให้
พ้นยากเข็ญ มีชีวิตที่เป็นสุข นำผลล่อชีวิตในปัจจุบันนี้แลในภพหน้า และจะเป็นที่รักของ
เหล่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ขอพวกเธอจงตั้งใจปฏิบัติตั้งมั่นในวิริยะความเพียร ทั้งใน
การเล่าเรียนและการงานที่เธอต้องทำนานาสารพัด ขอให้เธอขจัดความเกียจคร้าน ทำความ
บากบั่นมาให้เต็มที่ ให้เกิดมีในทุกภาวะกิจที่คิดทำ จงจดจำนำไปปฏิบัติเพื่อยุติความเกียจ
คร้านนั้นให้หมดไป ผลสำเร็จตามความมุ่งหมายจะเกิดได้เพราะความเพียรนี้เอง”

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่า ท่านพระอาจารย์อะพะสะมหาเถระได้รจนาระพันธ์ไว้
แสดงให้เห็นถึงการที่บุคคลเป็นคนเกียจคร้าน ทั้งโง่เขลาเบาปัญญา ไม่หมั่นศึกษาหาความรู้ ไม่มี
ปัญญาหาทรัพย์สิน การดำเนินชีวิต การอยู่กินก็จะลำบาก พูดก็ไม่มีใครเชื่อถือ ไม่มีใครอยากคบ
ค้าสมาคมด้วย หากไม่ขยันหมั่นเพียร เล่าเรียนศึกษา หาความรู้และพัฒนาตน สุดท้ายก็จะถูก
ความเกียจคร้านนั้นนำพาไปทางอกุศล ย่องเบาลักทรัพย์ ประกอบอาชีพเลี้ยงชีวิตในทางทุจริต
ท้ายที่สุดก็มีอบายภูมินรกอเวจีเป็นที่ไป ส่วนสาธุชนคนดีทั้งหลาย ที่ขึ้นชื่อว่าปิตุชาตย์ ผู้
ขยันหมั่นเพียรเล่าเรียนศึกษา ย่อมเป็นผู้มีปัญญา มียศ มีชื่อเสียงเป็นที่เคารพนับถือของผู้คน
แม้นสมณะชีพราหมณ์เสนาอำมาตย์ข้าราชการก็ให้ความเมตตาปราณี ประกอบการงานสุจริต
เลี้ยงชีพอย่างมีศักดิ์ศรี ประสพความสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนาได้ทุกประการ

จากนั้น ท่านก็ได้เปรียบเทียบระหว่างคนเกียจคร้านและคนขยัน ในลักษณะการ
อุปมาอุปไมย ให้เห็นแนวทางการดำเนินชีวิตของสรรพสิ่งจนประสบความสำเร็จมั่นคงได้ ดังนี้

๑) อุปมาดังปลวกผู้เล็ดด้วยความเพียร ในข้ออุปมานี้ ท่านก็ได้เปรียบเทียบให้เห็นถึง
ปลวกทั้งหลาย ที่ทำงานด้วยความขยันมากมายไม่เกียจคร้าน ช่วยกันสร้างรังทั้งกลางวันและ
กลางคืน จนเกิดมีเป็นรังใหญ่มั่นคงด้วยก้อนดินก้อนน้อยๆ ที่ค่อยๆ ขนกันไปไม่ทอดยอ แต่ด้วย
ความเพียรขยันจนสร้างเป็นรังใหญ่ขึ้นมาบนดิน เป็นที่อยู่ที่กินเป็นถิ่นอาศัยได้สุขสำราญ ขยาย
เผ่าพันธุ์และรวมอาหารไว้ในจอมปลวกใหญ่ด้วยใจวิริยะ และแนะนำให้ศิษย์วัด ให้เอาอย่างดังเช่น
ปลวกน้อย มีความเพียรไม่ทอดยอ หมั่นศึกษาหาความรู้ หมั่นเรียนวิชาจากครูด้วยวิริยะพยายาม

หมั่นเขียนหมั่นถามจดจำวิชาที่อาจารย์สอน จะได้มีวิชาทรงปัญญาชีวิตสถาพรรุ่งเรือง จงขยัน
อย่างต่อเนืองจริงจังอย่างปลวกน้อย ชีวิตจึงจะมั่นคงดี เปรียบเหมือนปลวกตัวน้อยทั้งหลาย ไม่
เกียจคร้าน สามีคคิ สร้างเป็นรังใหญ่มีหมา เป็นที่อยู่ที่มีมั่นคงได้ ฉะนั้น

๒) อุปมาดั่งผึ้งโพรงผู้ยอดขยัน แม้ดูดน้ำผึ้งหวานจากดอกไม้ แต่ไม่ทำให้ชอกช้ำ ในข้อ
อุปมานี้ ท่านก็ได้เปรียบเทียบให้เห็นถึงผึ้งโพรงสัตว์ตัวน้อยแต่ไม่ทอดยถุ์งาน ทุกๆ วันจะบินจาก
รังไปยังแหล่งอาหารคือดอกไม้บานาชนิด ครั้นจะดูดหาน้ำหวานที่เกสร ก็บรรจงถนอมชอนเกสร
อย่างเบาๆ ดูดเอาแต่น้ำหวาน เมื่อจะผละจากมาลึกลับที่รัง มาลึนั้นยังสวยสด งามงดอยู่ไม่
เสียหายแต่ประการใด เพราะผึ้งโพรงไม่ทำอันตรายแก่ดอกไม้ให้ชอกช้ำ ดูเอาแต่น้ำหวานที่
ต้องการเท่านั้น และแนะนำให้ศิษย์วัด จดจำการกระทำของผึ้งโพรง ปฏิบัติตนเหมือนผึ้งโพรงผู้มี
หน้าที่ดูดน้ำหวานจากดอกไม้ วิชาการทั้งหลายที่เธอเฝ้าศึกษาคือน้ำหวาน เมื่อได้มีวิชาความรู้
ควรมีสติสังวร อย่านำความรู้ไปใช้ทำให้ผู้ใดเดือดร้อน จงประพฤติดีไม่ให้เกิดร้อนครุอาจารย์
สถานศึกษา เปรียบเหมือนดั่งผึ้งโพรงน้อยที่บินมาเพียงนำพาน้ำหวานไปจากมาลี แต่ไม่ให้เกิดมี
เหตุร้ายมากล้ากรายมาลึนั้นเลย เธอทั้งหลายผู้เป็นศิษย์ก็เช่นกันต้องควรทำตามดั่งเช่นผึ้งโพรงให้
ได้ ขยันหมั่นเพียรไว้และเชื่อฟังคำสั่งสอน อย่าดี้อถือเถียงเกียงงอนขัดฝืนคำครุอาจารย์ และอย่า
ทำลายชื่อเสียงสถาบันสถานศึกษาให้เสียหาย ฉะนั้น

๓) อุปมาดั่งช่างทอผ้า ในข้ออุปมานี้ ท่านได้แสดงให้เห็นถึงความเพียรของช่างทอผ้าที่
นำเส้นด้ายมากมายมาทอต่อกันเป็นผืนผ้า เส้นด้ายน้อยๆ นำมาร้อยถักทอไม่ท้อแท้ มุ่งแต่จะให้
ได้ผืนผ้ามาให้สำเร็จสวยงามตามปรารถนา จะนำผ้าที่ประดิษฐ์ไปขายได้เงินตรา หรือนำผ้านั้นมา
แต่งกายของตนได้ หรือนำผ้านั้นไปถวายพระสงฆ์ก็จะเป็นกิจกุศลทานก็ยิ่งสูงค่า และแนะนำให้
ศิษย์วัด ดูตัวอย่าง ช่างทอผ้านั้นจำให้มั่นอยู่ในใจขยันขันแข็งไว้อย่าได้เกียจคร้าน จงบากบั่นพัน
ผ้าทำการงานทั้งการเรียน ด้วยความเพียรไม่ย่อท้อต่อความเหนื่อยยากลำบากใด ๆ ผลสำเร็จที่
ได้คือความสุขใจในชีวิต

๔) อุปมาดั่งหยดน้ำฝน ในข้ออุปมานี้ ท่านได้อุปมาความเพียรเปรียบได้กับเม็ดฝนใน
ยามที่พายุฝนโปรยลงมา เม็ดฝนที่หยดหยาตลงมาตามชายคาบ้าน แม้เม็ดฝนนั้นแม้จะน้อยนิดแต่
หยดติดต่อกัน กลายมาเป็นน้ำมากมายจนเต็มโอ่งเต็มไหใช้หุงข้าวและต้มแกง ทั้งแบ่งไว้ซักล้าง
จนกระทั่งดื่มกิน และแนะนำให้ศิษย์วัดได้ทบทวนดูเพื่อได้รู้ความจริงแท้ แม้ในการศึกษาหา
ความรู้ผู้ที่เรียน แม้นได้ใช้ความเพียรหมั่นเรียนหมั่นศึกษา ไม่ย่อท้อเลิกราหมั่นศึกษาไม่เกียจ
คร้าน ก็จะได้รับผลจากความเพียรนั้นอย่างสมบูรณ์ ดุจดั่งหยาดฝนแม้จะหยดมาทีละน้อยนิด แต่
หยดมาตามติดไม่ดับปิดพลิวหยุดไหลหยุด จึงปรากฏได้น้ำนำมาใช้ได้มากมายได้ประโยชน์

๕) อุปมาดั่งช่างเย็บเสื้อผ้า ในข้ออุปมานี้ ท่านอุปมาความเพียรเปรียบดั่งช่างเย็บเสื้อผ้า อาภรณ์ ต้องพิจารณาให้ดีก่อนถึงรูปแบบอาภรณ์เสื้อผ้า แล้วจึงตัดออกมาเป็นชิ้นผ้าตามแบบที่ แบบยล จากนั้นจึงเย็บต้นด้วยเส้นด้ายให้ได้เป็นแถวแนวตรงดี ตัดแต่งให้เข้าที่จนได้อาภรณ์ที่ดี และสวยงาม ช่างผู้ตัดเย็บต้องพยายามทำให้ดีไม่มีจิตท้อถอย ต้องหมั่นคอยตรวจรอยที่เย็บตัดจัด ให้ถูกต้องจึงได้ผลดี และแนะนำให้ศิษย์วัดได้พิจารณาให้ถ่องแท้ที่ทำการอันใด คิดประดิษฐ์ทำ สิ่งใดต้องทำด้วยวิริยะและปัญญาต้องพิจารณาใคร่ครวญให้ถี่ถ้วนล้นต้องรอบคอบ ชอบวิริยะ กำจัดละเกียจคร้านไม่ให้เกิดในกมล เธอจะเสวยสุขไม่ทุกขร้อนรน เพราะจิตเธอตระหนักในกุศล ทั้งเพียรตั้งตนอยู่ในกุศลกิจ เพียรละเว้นทุกจริตทางกายวาจาและจิตอย่าให้มีขึ้นได้ คงให้มีแต่ สุจริตทั้งพูด ทำคิดเท่านั้น เธอย่อมอยู่สุขสำราญในปัจจุบันภพอย่างแน่แท้ แม้สิ้นชีพไปย่อมได้ อุบัติในสรวงสวรรค์

จากนั้น ท่านก็ได้สรุปถึงให้ศิษย์วัดได้ขยันหมั่นศึกษาหาความรู้ ตั้งปลวกและผึ้งที่ต่าง ขยันหมั่นเพียร ทั้งกลางคืนกลางวัน ไม่ทอดทิ้งความเพียร จนที่สุดสร้างรังได้ให้ได้เห็นเป็น ตัวอย่าง อีกทั้งช่างทอผ้าที่นายกอง ที่ต้องพิจารณาด้วยวิริยะจึงทอผ้ามาจากด้ายเส้นน้อยๆ กว่าจะได้ผ้าแต่ละผืน อีกช่างเย็บผ้าต้องย้ำความเป็นตัวอย่างวิริยะบรรจงจัดตัดเย็บปะด้วยเข็ม ค่อยๆ เล็มไปจนสำเร็จ เสร็จได้เสื้อผ้า ทั้งหยดน้ำหยดน้อยๆ ค่อยๆ หยดไม่ลดละจนเต็มภาชนะ

สรุปได้ว่า หลักการพื้นฐานในการดำเนินชีวิต คือ ความขยันหมั่นเพียร โดยท่านแสดงให้เห็นโทษของความเกียจคร้านและอันิสงส์ความขยันหมั่นเพียร ในลักษณะอุปมาอุปไมย คือ อุปมาความเพียรดั่งปลวกตัวน้อยที่สร้างรังใหญ่จากดินที่ละก้อน ผึ้งโพรงผู้ยอดขยัน เก็บน้ำหวาน โดยไม่ทำให้ดอกไม้เสียหาย อุปมาดั่งช่างทอผ้า ที่ใช้ด้ายแต่ละเส้นสามารถถักทอผ้าเป็นผืนได้ อุปมาดั่งหยดน้ำฝน แม้จะหยดลงตุ่มน้ำที่ละหยดก็สามารถทำตุ่มน้ำให้เต็ม สามารถสร้างสายน้ำ ใหญ่ล่อเลี้ยงนานาชีวิต และ อุปมาดั่งช่างเย็บเสื้อผ้าที่ต้องใช้ความเพียรพยายาม ในการตัดเย็บ เสื้อแต่ละตัว ทางแกงแต่ละชิ้น ต้องใช้ความเพียรที่สูงกว่าจะเย็บเสื้อผ้าที่สวยงามออกมาได้แต่ละ ชิ้น

ส่วนที่ ๓ เป็นการพูดถึงหลักการปฏิบัติตนตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา

ในส่วนที่ ๓ เป็นการพูดถึงหลักการปฏิบัติตนตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ทำดี ได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว การให้ทาน รักษาศีล ตามแบบปฏิบัติของพุทธบริษัทที่ดี การสั่งสมบุญใน เทศกาลประเพณีสำคัญทางพระพุทธศาสนาของชาวมอญ ดังนี้

๑) การสร้างกุศลเทศกาลไหว้พระเกศธาตุ ท่านได้กล่าวถึงความศรัทธาที่มีต่อ พระพุทธศาสนา และประเพณีศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวมอญยึดถือปฏิบัตินอกจากการทำตามวิถี แห่งกุศล ไหว้พระสวดมนต์ที่เจดีย์ปูชนียสถานอันศักดิ์สิทธิ์ ที่ประดิษฐานพระธาตุเกศาคาแปดองค์

ของพระบรมศาสดาที่บรรจุลงในคูกา ณ ลิงมุตระคีรี ชาวอมฤมีประเพณีบุญที่ยิ่งใหญ่ คือ ทุกวันเพ็ญกลางเดือนสี่ของทุกปี จะกำหนดเป็นสำคัญ คือ “วันไหว้พระธาตุงเคตา” ณ พระมหาเจดีย์ที่เมืองรามัญ อันมีชื่อว่า “จย้ากัเลียะเก็ง” บนลิ่งมุตระคีรี โดยมีความเชื่อว่าแม่ผู้ใดได้ไปไหว้พระธาตุงเคตาและจำเริญในศีล สมาธิภาวนา ผู้นั้นย่อมไปสถิตในวิมานบนชั้นฟ้าเมื่อชีวิตดับขันธ์ และบรรลุมรรคผลนิพพานด้วยเจริญสติปัญญาฐานนั้นแล

๒) เทศกาลสงกรานต์ ถึงกาลต้องสร้างกุศล ท่านได้กล่าวถึงประเพณีที่สำคัญของชาวอมฤที่ต้องจดจำให้ความสำคัญในเทศกาลขึ้นปีใหม่ของชาวอมฤทั้งหลาย คือ “เทศกาลสงกรานต์” ทั้งวันเนาและวันสำคัญขึ้นศกใหม่ โดยแนะนำให้ศิษย์วัดได้ตั้งจิตคิดทำบุญให้ท่านไว้ ทั้งข้าวแช่ ข้าวสงกรานต์ ขนมหวานหมากพลู กล้วยมะพร้าวส้มชมพู ข้าวแกงนানা ถวายทานแด่พระเถรยังอารามเป็นเวลาสามวัน ทั้งดอกไม้ธูปเทียนพร้อมกันจัดไว้ได้ไหว้พระเป็นบุญกิริยา ทั้งประทับโคมไฟนานานำไปบูชาพระพุทธรูปปฏิมาและเจดีย์ กราบไหว้บูชาเช่นนี้ทั้งวันเนา และวันขึ้นศกใหม่ให้ครบจบทั้งสามวัน ทั้งต้องตั้งจิตสมาทานรักษาศีล เจริญสมาธิภาวนา ตลอดช่วงเวลากาลสงกรานต์ เป็นการเพิ่มกุศลให้มหาศาล ได้สร้างน้ำพระพุทธรูปเจดีย์สถานต้นโพธิ์และสร่งน้ำพระสงฆ์สามเณร ได้รตน้ำขอพรผู้เป็นปู่ย่าตายายมารดรบิดา ครูอาจารย์ ผู้มีพระคุณทุกท่าน ต้องไปกราบไหว้ ให้ได้ทั้งธรรมสวนามัยให้ฟังธรรมเป็นการนำมามงคลสู่ตน

๓) ทำบุญวันเข้าพรรษา ท่านได้แสดงถึงว่า ครั้นเมื่อถึงฤดูฝน พุทธศาสนิกชนชาวรามัญ ทั้งหญิงชาย ต่างทำการกุศลครั้งใหญ่ด้วยเป็นวันเข้าพรรษา น้อมรำลึกนึกถึงความกตัญญู กตเวทิตาธรรมแห่งองค์สมเด็จพระสมมาสัมพุทธเจ้าทรงเสด็จไปยังดาวดึงส์เทวโลกทรงกระทำพุทธานุกิจสำคัญคือไปโปรดพุทธมารดา ผู้สถิตเป็นเทพอมรอยู่ ณ สวรรค์ชั้นฟ้าดาวดึงส์ ทรงแสดงพระอภิธรรมแก่พระมารดา ตลอดเวลาสามเดือนมิได้คลาดเคลื่อน ทั้งทรงโปรดทั้งเทพทุกจักรวาลทุกชั้นฟ้ามาฟังธรรมเป็นมงคล เหล่าเทพเทวดาได้บรรลุมรรคผลเป็นเอนกอนันต์ด้วยพระมหากรุณาอันมหาศาลของพระสมมาสัมพุทธเจ้า ชาวอมฤทุกหมู่เหล่าจึงต้องเข้าวัดฟังธรรมรักษาศีลอุโบสถ ในวันพระมีกำหนดรวมสิบสองวันพระในช่วงกาลเข้าพรรษาของพระสงฆ์

๔) เทศกาลออกพรรษา วันมหาปวารณา ท่านได้แสดงให้เห็นถึงโอกาสที่ชาวอมฤจะได้แสดงออกถึงศรัทธาที่ตั้งมั่นและรำลึกถึงโอกาสที่พระบรมศาสดาเทศนาพระอภิธรรม เป็นพระธรรมอันวิเศษประเสริฐเป็นปรมัตถธรรมเพื่อโปรดพระพุทธมารดาที่สถิต ณ เทพวิมานดาวดึงส์เทวโลกตลอดเวลาสามเดือน ครั้นถึงกำหนดกาลวันออกพรรษาพระบรมศาสดาจึงได้เสด็จสู่โลกมนุษย์ที่เมืองสังกัสสะนคร เหล่าเทพนิกรอินทร์พรหมเทวาในหมื่นจักรวาล ต่างส่งเสด็จพระสัมพันธัญญ์ตฤณอนเอนกอนันต์สุดคณนาได้ ทั้งเหล่ากษัตริย์และชนนิกทั้งหลายทุกหมู่เหล่า ต่างมาเฝ้ารับเสด็จองค์พระสรพชญพุทธเจ้า ในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นวันผ่านสิ้นเทศกาล

พรรษา เป็นวันออกพรรษาพระบรมศาสดาได้กำหนดกิจสำคัญ พระองค์ทรงกล่าวคำปฏิญาณท่ามกลางหมู่สงฆ์ว่า แม้นพระองค์ทำผิดละเมิดพระวินัยกระทำการสิ่งใดไม่ถูกต้อง ขอสงฆ์ทั้งหลายได้ช่วยว่ากล่าวตักเตือนได้ เพื่อรักษาพระธรรมวินัยและพระศาสนาไว้มิให้หม่อมองต้องเสียหาย ถือเป็นวันมหาปวารณาที่ยิ่งใหญ่และสำคัญเพื่อให้สงฆ์ทั้งหลายนั้นร่วมกันถือปฏิบัติตามสืบมา

๕) เทศกาลกฐิน ท่านได้กล่าวถึงบุญที่ยิ่งใหญ่ เมื่อถึงวันออกพรรษามหาปวารณานั้นก็เป็นวันเริ่มมหากทาน “เทศกาลกฐิน” ประจำปี อันมีกำหนดเป็นกฎทำได้ในหนึ่งเดือนเท่านั้นตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ไปจนสิ้นเสี้ยววันเพ็ญกลางเดือน ๑๒ พระสงฆ์ผู้ได้ครองกฐินนั้น ได้อานิสงส์เป็นสำคัญตามพระวินัยบัญญัติ สาธุชนผู้บรรจงจัดถวายผ้ากฐินทาน ย่อมดำรงมั่นในกุศลผลบุญที่ได้จะส่งผลให้ได้เสวยสุขเกษมสันต์ เพราะผ้าเหลืองจีวรนั้นดุจธงชัยอันประเสริฐของพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อถึงเทศกาลกฐินท่านมาบรรจบครบรอบกาล สาธุชนจึงถวายกฐินทานเป็นเทศกาลยิ่งใหญ่ ด้วยเคารพรัทธานในพระรัตนตรัยแลผ้าไตรจีวร กุศลที่ได้แน่นอนเป็นกุศลทานกิจอันพิเศษทั้งฝ่ายสงฆ์และทายกผู้ถวาย พระสงฆ์ผู้จำพรรษาย่อมได้อานิสงส์กฐินนั้น ฝ่ายทายกผู้ถวายกฐินทานย่อมได้อานิสงส์มหาศาล ย่อมจะได้ผลบุญของกฐินทานจะส่งผลให้สุขสบาย ทรัพย์สินเงินทองมากมายจะไม่ขาดแคลน

สรุปได้ว่า หลักการปฏิบัติตนตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว การให้ทาน รักษาศีล ตามแบบปฏิบัติของพุทธบริษัทที่ดี การสั่งสมบุญในเทศกาลประเพณีสำคัญทางพระพุทธศาสนาของชาวอมฤ คือ การสร้างกุศลเทศกาลไหว้พระเกศธาตุ เทศกาลสงกรานต์ ถึงกาลต้องสร้างกุศล การทำบุญวันเข้าพรรษา พระบรมศาสดาโปรดพุทธมารดา เทศกาลออกพรรษา วันมหาปวารณา และในเทศกาลกฐิน

ส่วนที่ ๔ เป็นแนวทางการปฏิบัติตน

ในส่วนที่ ๔ เป็นแนวทางการปฏิบัติตน ที่ท่านได้แนะนำให้ศิษย์วัดได้ปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรม หมั่นประกอบสัมมาชีพ ดำรงชีวิตตามครรลองแห่งศีลธรรม ท่านได้ชี้แนะแนวทางการปฏิบัติตนของศิษย์วัดไว้ ๓ ทาง คือ

๑) ทางที่หนึ่ง คือ ทางแห่งอบายภูมิ เป็นทางผิดไม่ควรคิดเดินทางไป ทางนี้เป็นทางร้ายอัปมงคลมากล้นด้วยอุบาทว์อัปรีภัย มีนรกอเวจีเป็นจุดหมายปลายทาง เต็มไปด้วยกองอัคคีใหญ่คือกองไฟของราคะโลภะที่เผาผลาญ กองที่สองเป็นไฟบรรลัยกัลป์คือไฟโทสะ เผาทุกอย่างที่มาปะทะเมื่อโทสะเกิดขึ้นมาคุนากลว ไฟกองที่สามเป็นตัวนำให้ทำชั่วคือไฟโมหะ ความหลง เป็นตัวเสริมตัวส่งให้เกิดโลภะและโทสะ เพราะอวิชชาไม่รู้ตัวอันใดผิดอันใดถูกไฟจึงลุกขึ้นมาเผาผลาญให้มีแต่เราร้อนทุกข์ยาก เพราะไฟโลภะ ไฟโทสะ ไฟโมหะ เป็นอัคคีร้ายจึงต้องไปรับทุกข์ที่นรก

อเวจี หนทางสายนี้เป็นทางอัปรียมีแต่อุบาทว์ สาธุชนคนดีที่ฉลาด ย่อมหลีกเลี่ยงไม่ไปเป็นเด็ดขาด ในทางสายนี้

๒) ทางที่สอง คือ ทางแห่งสวรรค์ เป็นทางกุศลเป็นทางมงคลของสาธุชนคนดีทั้งหลาย เป็นทางสงบสุขสบายไม่ร้อนกายร้อนจิต ทั้งคุณวิเศษ บรรพชิตต่างนำชีวิตเดินไปทางสายนี้ เต็มไปด้วยคนทำดี มีกุศลบันดาลผลให้สุขศานต์ ทำบุญให้ทานแบ่งปันสงเคราะห์เกื้อหนุน รักษาศีล เพิ่มพูนความสงบสุข ไม่บุกรุกข่มเหงรังแกกัน ทั้งควบคุมวาจา มีสัจจะมั่น ไม่ดื่มเหล้าเมายาพาให้ประมาทขาดสติ เจริญสมาธิภาวนาพาให้จิตสถิตอยู่ในคุณธรรม มีhiriโอดตปปะละอายและเกรงกลัวบาปกรรมไม่กระทำผิด มีเมตตาจิตคิดแผ่ไปให้มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายได้มีสุขไม่เดือดร้อน มีขันติความอดทน ไม่อาลัยอาวรณ์ต่อสิ่งล่วงก่อให้เกิดไฟราคะไฟโทสะและไฟโมหะเกิด มีโลภจะช่วยให้ประเสริฐด้วยสงบเสถียรเรียบร้อย ไม่ยกหูชูวงคอยแสดงกิริยาว่าข้าเป็นใหญ่และหลงตนเคารพเชื่อฟังผู้เป็นปราชญ์บุคคลปิตรมารดาครูอาจารย์ หนทางนี้จึงเป็นหนทางที่สุขสำราญได้เดินแล้วเป็นมงคล ชีวิตจะสุขสบายไม่ร้อนรอนกังวลใจ แม้นเมื่อสิ้นชีวิตไปย่อมได้เกิดบนสวรรค์ชั้นฟ้า ได้เสวยสุขในวิมานรัตนามีกัลปพฤษภาคุมารมี เข้าค่าเกษมศรีมีแต่ของทิพย์อย่างดีเมื่อสถิตอยู่ที่สวรรค์

๓) ทางที่สามนั้น คือ ทางแห่งความพ้นทุกข์สุขนิรันดร์ เป็นทางพิเศษที่พระบรมศาสดาทรงตรัสเรียกว่า “ทางอริยมรรค” พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเน้นให้เห็นประจักษ์ว่าเป็นทางพิเศษสุด ด้วยผู้เดินตามทางสายนี้จะพ้นหลุดจากวัฏทุกข์ ที่เฝ้าตามนุษย์สัตว์ทั้งหลายต้องเวียนว่ายต้องทุกข์ยากมากมีที่มีเกิดแล้วแก่เจ็บตาย ต้องดิ้นรนต่อสู้กันวนเวียนท่ามกลางความเกิดแก่เจ็บตายไม่มีจบสิ้น พระพุทธชินสีห์ทรงมีพระกรุณาซึ่งมรรคพาให้พ้นทุกข์ได้ทรงตรัสรู้แจ้งในอริยสัจ ๔ ทรงชี้ทางกำจัดทุกข์ได้ทำให้ทุกข์มลายหายไปหมด ให้รักษาศีลเจริญสมาธิ และภาวนาปัญญาอย่าละลดและจริงจัง เจริญมหาสติปัญญาทั้ง ๔ มีสติเป็นที่ตั้งที่ต้องปฏิบัติอย่าให้ขาดได้ พระบรมศาสดาตรัสไว้ว่า เป็นทางสายเอกมีเพียงหนึ่ง การจะเดินให้ถึงจึงต้องไปตามครรลองของอริยมรรค มีสัมมาทิฐิตถุต้องนำหน้าเพราะมีความคิดชอบเป็นผู้นำ สัมมาสังกัปปะตามด้วยดำริแต่ความถูกต้อง สัมมาวาจาจากล้นกรองถ้อยคำที่ดีมีประโยชน์ สัมมากรรมมันตะนั้น่งดทำชั่วเป็นโทษ ทำแต่กรรมที่ดี สัมมาอาชีวะมีอาชีพที่ดี ไม่ประกอบอาชีพร้าย ประกอบแต่อาชีพที่สุจริตทั้งหลายที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม สัมมาวายามะ กระทำด้วยความขยันในกิจการที่ถูกที่ควร สัมมาสมาธินี้ล้วนมีคุณค่าล้าต้องทำให้เกิดให้ได้ สัมมาสมาธิเป็นใหญ่ช่วยให้เกิดปัญญา อริยมรรคานำพาให้รู้จักความจริงของชีวิต มนุษย์สัตว์ทั้งปวงมีความจริงไม่อาจก้าวล่วงถ่วงถั่วหน้า คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เหตุที่หมู่สัตว์และมนุษย์เกิดแก่เจ็บตายให้เห็นอยู่เป็นอันมาก

ทุกข์เกิดขึ้นมาได้เพราะต้นเหตุเป็นสมุทัย จะระงับดับทุกข์นี้ได้ด้วยอริยมรรคอันเป็นทางพิเศษที่
ผ่องแผ้วคลาดแคล้วจากภัยคือวิภูทุกข์ จะบรรลุถึงวิมุตติสุขคือพระนิพพานอย่างแท้จริง

สรุปได้ว่า วิถีชีวิตของคนไทยนั้นมีความผูกพันกับสถาบันหลักๆ ได้แก่ บ้าน วัด
โรงเรียน ซึ่งเกี่ยวข้องกับคนไทย และมีอิทธิพลต่อแนวความคิด ความเชื่อ ค่านิยมของคนไทย
การบูรณาการคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้กับ บ้าน วัด โรงเรียนจะนำไปสู่ประโยชน์อันยิ่งใหญ่
ต่อชุมชน ดังนั้นบ้าน วัด โรงเรียน จึงเป็นกลไกสำคัญในการปลูกฝังสิ่งที่ดีอันจะเป็นการสร้าง
ชุมชนให้เข้มแข็ง เป็นต้นทุนทางความคิด จิตวิญญาณและวิถีวัฒนธรรมให้เกิดมีอยู่ในชุมชน
เพราะว่าการสร้างความเชื่อมโยงในชุมชนให้ตั้งอยู่บนคุณธรรมและจริยธรรมในการดำเนินชีวิต
ย่อมทำให้ไม่เกิดความขัดแย้งและให้มีความสันติสุขในชุมชน เพราะฉะนั้นการใช้หลักธรรมในพุทธ
ศาสนาเป็นบทบาททางกาย วาจา ใจ ความประพฤติที่เรียบง่าย มีความเห็นสอดคล้องกัน และ
เกื้อกูลในสิ่งที่ขาดแคลน สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นปกติสุขนั้น เป็นการปฏิบัติตามแนว
ทางการปฏิบัติตนของศิษย์วัด ที่ท่านสรุปไว้ ๓ ทาง คือ ทางแห่งอภัยภูมิ คือ ทางผิดไม่ควรคิด
เดินทางไป ทางแห่งสวรรค์ คือ ทางแห่งกุศลเป็นทางมงคลของสาธุชนคนดีทั้งหลาย ทางแห่ง
ความพ้นทุกข์สุขนิรันดร์ คือ ทางพิเศษที่พระบรมศาสดาทรงตรัสเรียกว่า “อริยมรรค”

3. บทวิจารณ์

จากการศึกษาเนื้อหาเรื่อง “คำสอนศิษย์วัด” ที่ผู้วิจารณ์ได้ข้อสังเกตในละเอียดที่
เห็นด้วย คือ ในส่วนของการจัดแบ่งเนื้อหาเริ่มตั้งแต่ช่วงแรกที่เป็นอารัมภบท ผู้แต่งได้แสดงความ
น้อมน้อมต่อพระรัตนตรัย สรรเสริญคุณบิดรมารดาครูอาจารย์ รวมถึงการแสดงจุดมุ่งหมายให้
เห็นวัตถุประสงค์ในการประพันธ์ เป็นการเตือนสติแนะนำให้ใช้ปัญญาพิจารณาถึงเหตุถึงผล การ
ใช้สติ ปัญญา ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิตของตนมุ่งให้เป็นแนวทางนำผู้ปฏิบัติไปสู่การดำเนิน
ชีวิตที่ดีงาม

ในส่วนช่วงที่ ๒ เป็นการแสดงหลักการพื้นฐานในการดำเนินชีวิต นั่นคือ ความเกียจ
คร้านและความขยันหมั่นเพียร โดยแสดงให้เห็นโทษของความเกียจคร้านและอานิสงส์ความ
ขยันหมั่นเพียร มีการจูงใจให้ศิษย์วัดได้ขยันหมั่นศึกษาหาความรู้ เพื่อพัฒนาตนเองโดยยก
อุปมาไมยเปรียบดั่งปลวกและผึ้งที่ต่างขยันหมั่นเพียร ทั้งกลางคืนกลางวัน ไม่ทอดทิ้งความเพียร
จนที่สุดสร้างรังได้ให้ได้เห็นเป็นตัวอย่าง อีกทั้งช่างทอผ้าที่นายกอง ที่ต้องพิจารณาด้วยวิริยะจึง
ทอผ้ามาจากด้ายเส้นน้อย ๆ กว่าจะได้ผ้าแต่ละผืน อีกทั้งช่างเย็บผ้าต้องยึดความเป็นตัวอย่างวิริยะ
บรรจงจัดตัดเย็บปะด้วยเข็ม ค่อย ๆ เล็มไปจนสำเร็จ เสร็จได้เสื้อผ้าที่สวยงาม

ในส่วนช่วงที่ ๓ การสังสมบุญกุศลในเทศกาลวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา อาทิ การสร้างกุศลเทศกาลไหว้พระเกศธาตุ เทศกาลสงกรานต์ ทำบุญวันเข้าพรรษา เทศกาลออกพรรษา เทศกาลกฐิน นอกจากนี้ยังได้จูงใจให้ผู้อ่านได้เกิดจากความขยันหมั่นเพียรในการงานอันเป็นกุศล เป็นผลประโยชน์แก่ชนทั้งหลาย ได้สร้างสะพาน เสาหงส์ ฉัตรธงจะโน้ ชุดบ่อน้ำทำศาลาที่พัก สละทรัพย์ที่มีนำมาใช้ในการงานอันเป็นกุศล อีกทั้งยังให้ยึดมั่นในคำสอนของบิดามารดา เคารพครูอาจารย์ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาไตรตรองให้ถี่ถ้วนถึงเหตุผล สิ่งใดดีก็จงนำไปปฏิบัติเป็นกิจวัตรประจำตัว สิ่งใดชั่วอย่าได้เกสือกกแล้วเข้าใกล้ให้หลีกเลี่ยง

และช่วงที่ ๔ แนวทางการปฏิบัติตนของศิษย์วัด ที่ท่านสรุปไว้ ๓ ทาง คือ ทางแห่งอบายภูมิ คือ ทางผิดไม่ควรคิดเดินทางไป ทางแห่งสวรรค์ คือ ทางแห่งกุศลเป็นทางมงคลของสาธุชนคนดีทั้งหลาย ทางแห่งความพ้นทุกข์สุขนิรันดร์ คือ ทางพิเศษที่พระบรมศาสดาทรงตรัสเรียกว่า “อริยมรรค”

ส่วนประเด็นที่สังเกตที่เป็นจุดเด่นของหนังสือ เรื่อง “คำสอนศิษย์วัด” ที่เป็นผลงานของท่านพระอาจารย์อะพะมหาเถระนั้น ก็คือ เป็นผลงานที่มีคุณค่าอย่างมาก แม้จะเป็นการปริวรรตแปลจากต้นฉบับที่เป็นภาษามอญ แต่ก็สามารถนำมาปริวรรตปรับปรุงเผยแพร่แก่คนทั่วไปในยุคสมัยปัจจุบันได้ ในส่วนของหนังสือมีจุดเด่นที่น่าสนใจซึ่งเป็นการจัดวางเนื้อหาตามแบบอรรถกถาทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีท่านพระพุทโธโฆษากจารย์เป็นแบบแผนมาตั้งแต่อดีต คือ ลำดับการจัดแจงเนื้อหาเริ่มตั้งแต่การอารัมภบทแสดงวัตถุประสงค์ในการประพันธ์ การจัดลำดับเนื้อหาแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจในการที่จะนำหลักการพื้นฐานในการดำเนินชีวิตนั่นคือความเพียร ในการยกอุปกมาอุปไมยให้เข้ากับสิ่งที่สามารถเห็นได้เป็นรูปธรรมจากตัวอย่างที่ท่านนำมาเปรียบเทียบ ทำให้ผู้อ่านสามารถพิจารณาตามและเข้าใจในแนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้องของความเพียรในการดำเนินชีวิตได้ รวมถึงมีการแนะนำให้ศิษย์วัดต้องเชื่อฟังกตัญญูต่อบิดามารดา ครูอาจารย์ การจัดลำดับเนื้อหาที่ดี การยกอุปกมาอุปไมยที่ดี จึงถือเป็นจุดเด่นของหนังสือ “คำสอนศิษย์วัด” ที่จะทำให้อ่านเกิดความรู้อย่างเข้าใจในแนวทางการปฏิบัติตนเป็นคนดีตามหน้าที่ของศิษย์วัด

จากการที่ผู้วิจารณ์ได้ศึกษาเนื้อหาเรื่อง “คำสอนศิษย์วัด” ที่ผู้วิจารณ์ให้ข้อสังเกตในประเด็นที่ไม่เห็นด้วย และตั้งข้อสังเกตที่เป็นจุดอ่อน คือ เนื่องด้วยหนังสือเรื่อง “คำสอนศิษย์วัด” นี้ ซึ่งเป็นผลงานของท่านพระอาจารย์อะพะมหาเถระที่เป็นพระภิกษุชาวมอญ ท่านประพันธ์จารึกไว้ในคัมภีร์โบราณในรูปแบบอักษรมอญ ดังนั้นผู้ที่ค้นคว้าจากต้นฉบับจึงต้องมีความรู้เกี่ยวกับภาษามอญเป็นอย่างดีด้วย ทำให้ ภูมิปัญญาความรู้ที่จารึกในคัมภีร์โบราณได้เลือนหายไป เพราะเป็นการยากที่จะมีผู้ที่เข้าใจภาษาและสามารถปริวรรตสื่อสารให้ผู้คนในยุคสมัย

ปัจจุบันเข้าใจได้ จึงเป็นสาเหตุให้คำสอนทางพระพุทธศาสนา หรือภูมิปัญญาที่บันทึกในคัมภีร์ในโบราณได้เลือนหายไป กลายเป็นคัมภีร์ที่อยู่แค่ในตู้หรือพิพิธภัณฑสถานเท่านั้น

ดังนั้น หน่วยงาน หรือ ภาคส่วนต่างๆ โดยเฉพาะองค์กรทางศาสนาควรให้ความสำคัญกับคัมภีร์โบราณมากกว่านี้ ควรส่งเสริมการศึกษา การวิจัย และพัฒนานวัตกรรมที่สนับสนุนการนำภูมิปัญญาความรู้ในคัมภีร์โบราณมาต่อยอดให้เกิดประโยชน์เป็นคุณค่าทั้งในวงการการศึกษา การพระศาสนา และสามารถสร้างมูลค่าได้

4. บทสรุป

จากการศึกษาเรื่อง “คำสอนศิษย์วัด” พบว่า เป็นหลักปฏิบัติตน ได้แก่ การแสดงความนอบน้อมต่อพระรัตนตรัย การสรรเสริญคุณบิดรมารดา ครูอาจารย์ อันเป็นหลักการพื้นฐานในการดำเนินชีวิต โดยแสดงอานิสงส์ของความและโทษของความเกียจคร้าน ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินชีวิต รวมถึงการสั่งสมบุญกุศลในเทศกาลวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีสาระสำคัญ คือ เป็นการพูดถึงหลักการปฏิบัติตนตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว การให้ทาน รักษาศีล ตามแบบปฏิบัติของพุทธบริษัทที่ดี อันเป็นแนวทางการปฏิบัติตนของศิษย์วัดในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งสรุปไว้ ๓ ทาง คือ ทางแห่งอบายภูมิ คือ ทางผิดไม่ควรคิดเดินทางไป ทางแห่งสวรรค์ คือ ทางแห่งกุศลเป็นทางมงคลของสาธุชนคนดีทั้งหลาย ทางแห่งความพ้นทุกข์สุขนิรันดร์ คือ ทางพิเศษที่พระบรมศาสดาทรงตรัสเรียกว่า "อริยมรรค" หรือ "มรรคมีองค์ ๘" หลักปฏิบัติตนที่สำคัญ คือ การปฏิบัติตามหลักคำสอน ๓ อย่าง คือ ละเว้นความชั่ว ทำความดี และ ทำจิตให้บริสุทธิ์

เอกสารอ้างอิง

พระอาจารย์อะเพาะมหาเถระ, ผู้แปล นายพิศาล บุญผูก. หนังสือ พระอาจารย์อะเพาะ เทพ
กวีศรีขามอญ เรื่อง “คำสอนศิษย์วัด”. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ภูมิภาคโบราณคดี
และวิจัยศิลปในองค์การรัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, ๒๕๕๘.

